

University of Groningen

Rudolf A.A. Bosch, Stedelijke macht tussen overvloed en stagnatie. Stadsfinanciën, sociaal-politieke structuren en economie in het hertogdom Gelre, ca. 1350-1550 (Hilversum: Verloren, 2019)

van Steensel, Arie

Published in:
Tijdschrift voor Geschiedenis

DOI:
[10.5117/TVGESCH2020.4.011.VANS](https://doi.org/10.5117/TVGESCH2020.4.011.VANS)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2021

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

van Steensel, A. (2021). Rudolf A.A. Bosch, Stedelijke macht tussen overvloed en stagnatie. Stadsfinanciën, sociaal-politieke structuren en economie in het hertogdom Gelre, ca. 1350-1550 (Hilversum: Verloren, 2019). *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 133(4), 736-737.
<https://doi.org/10.5117/TVGESCH2020.4.011.VANS>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Middeleeuwen

Rudolf A.A. Bosch, *Stedelijke macht tussen overvloed en stagnatie. Stadsfinanciën, sociaal-politieke structuren en economie in het hertogdom Gelre, ca. 1350-1550* (Verloren; Hilversum, 2019) 581 p., ill., tbl., grf., €49,- ISBN 9789087047726

Publieke financiën in laatmiddeleeuws Arnhem en Zutphen

In een lijvige studie onderzoekt Rudolf Bosch, tegenwoordig verbonden aan het Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe, de publieke financiën van laatmiddeleeuws Arnhem en Zutphen in hun samenhang met bredere politieke, economische en institutionele ontwikkelingen. Het betreft de handelseditie van het proefschrift waarop hij in 2018 in Groningen promoveerde. Bosch bouwt voort op het werk van Remi van Schaik over de financiële geschiedenis van de oostelijke Nederlanden in de middeleeuwen en levert met de Gelderse casus een belangrijke bijdrage aan de geschiedschrijving over publieke stedelijke financiën, die sterk is georiënteerd op Brabant, Holland en Vlaanderen.

De centrale vraag die Bosch aan de orde stelt, is hoe de bestuurders van Arnhem en Zutphen financiële middelen vergaarden om de stedelijke macht naar binnen en naar buiten toe uit te breiden tegen de achtergrond van economische en politieke veranderingen. De studie valt in twee delen uiteen. De eerste drie hoofdstukken behandelen het historiografische kader van het onderzoek en de politiek-institutionele en economische context van de casussen. De auteur biedt hiermee een informatief historisch overzicht van de laatmiddeleeuwse Gelderse geschiedenis en de bestuurlijke organisatie van Arnhem en Zutphen, maar de hoofdstukken vormen een wel erg lange inleiding op het tweede deel van het betoog waarin hij de inkomsten,

uitgaven en schuldenlast van Arnhem en Zutphen analyseert. In deze laatste drie hoofdstukken toont Bosch zijn kwaliteiten als onderzoeker. Hij maakt gebruik van de beschikbare financiële bronnen, met name stadsrekeningen, die hij kritisch en tot in detail uitpluist. Dit is geen sinecure, want de financiële administratie van de steden was weinig uniform en geïntegreerd. Voor Zutphen zijn de nodige rekeningen verloren gegaan, maar zeventiende-eeuwse uittreksels bieden enige uitkomst. Bosch heeft veel werk gestoken in het omrekenen van de Arnhemse financiële gegevens, die niet uitgaan van een geïndexeerde rekeningmunt, om grip te krijgen op de evolutie van de stedelijke financiën en deze enigszins vergelijkbaar te maken.

Uit de analyse van de rekeningen blijkt dat de uitgaven van Arnhem en Zutphen stegen in de late middeleeuwen. Een duidelijk geaggregeerd, vergelijkend overzicht van de inkomsten en uitgaven ontbreekt, maar Bosch laat duidelijke verschuivingen zien: vanaf het laatste kwart van de vijftiende eeuw namen de buitengewone uitgaven snel toe. Als gevolg van politiek-dynastieke conflicten binnen Gelre en met de Bourgondisch-Habsburgse vorsten drukten vooral militaire uitgaven op het stedelijke budget. De reguliere inkomsten volstondden niet langer en de steden leenden geld, wat op den duur resulteerde in een zware schuldenlast. Beide steden hadden door de aard en omvang van hun economie – een

regionale marktfunctie en beperkte nijverheidssector – moeite om hun structurele inkomsten te vergroten, zeker toen het economisch tij in de loop van de tweede helft van de vijftiende eeuw keerde. Om de financiële tekorten op te vangen probeerden ze allereerst de inkomsten te vergroten. Zutphen was daarvoor veel minder afhankelijk van indirecte belastingen dan Arnhem (gemiddeld goed voor respectievelijk 35 en 71 procent van de totale inkomsten), omdat de stad inkomsten genereerde uit haar omvangrijke domeinen. Arnhem probeerde door middel van gerichte tariefverhogingen, met name van de accijnzen op bier en wijn, en nieuwe heffingen de fiscale inkomsten te vergroten. Hoewel beide steden al sinds de veertiende eeuw gebruik maakten van rentenverkoop als financieringsmiddel – Zutphen deed dit eerder en frequenter om te investeren in stedelijke infrastructuur, terwijl Arnhem renten verkocht voor incidentele grote uitgaven –, grepen ze in de tweede helft van de vijftiende eeuw steeds vaker naar dit instrument. De publieke schuldenlast nam toe, waardoor beide steden aan het einde van de eeuw in een financiële crisis raakten.

Ondanks de grondige bespreking van de publieke financiën van Arnhem en Zutphen werkt Bosch de comparatieve analyse niet heel systematisch uit, waardoor de padafhankelijke ontwikkelingen niet scherp naar voren komen. Hij maakt ook opvallend weinig gebruik van de in het eerste deel aangehaalde historiografische en theoretische inzichten om het stedelijke financiële beleid te duiden. Deze hadden behulpzaam kunnen zijn om causale richtingen nader te bepalen, bijvoorbeeld tussen stedelijke financiën en economische conjunctuur. Bosch toont verder aan dat de financiële autonomie van de Gelderse

steden en hun politieke invloed via de Staten niet konden voorkomen dat ze aan het einde van de vijftiende eeuw in financiële crises raakten door hun steun aan de Gelderse hertog. Deze bevinding zet niet aan tot een nauwgezette analyse van de wijze waarop staatsvorming van invloed was op de Gelderse publieke financiën of tot een kritische reflectie op het algemene debat. Een laatste voorbeeld is de nadruk die Bosch legt op de betrokkenheid van de Arnhemse gilden bij het financiële beleid van de stad vanaf 1487 (overigens met goedkeuring van de vorst), terwijl de stadsbestuurders van Zutphen bredere politieke participatie probeerden te voorkomen. De conclusie dat de Arnhemse bestuurders draagvlak creëerden voor belastingverhogingen, waardoor het financiële herstel er in de zestiende eeuw sneller inzette dan in Zutphen, wordt niet zorgvuldig onderbouwd (zie bijvoorbeeld Grafiek 16). De prikkelende stelling dat ‘burgerlijke’ politieke invloed leidde tot degelijker financieel beleid stoelt evenmin op een uitgewerkte analyse van de stedelijke politieke economie.

Kortom, Bosch had een sterker verband kunnen leggen tussen de brede onderzoeksvraag en de concrete onderzoeksresultaten door dieper in te gaan op de machtsbalans binnen en buiten de stad om zo meer duiding te geven aan de financiële geschiedenis van Arnhem en Zutphen. Dit had het boek relevantie gegeven naast de presentatie van nieuwe historische gegevens over de steden. *Stedelijke macht tussen overvloed en stagnatie* zal niettemin veelvuldig worden nageslagen door historici met belangstelling voor de Gelderse stadsgeschiedenis.

Arie van Steensel, Rijksuniversiteit Groningen